

UYG'UR RAQSLARINING SHAKLLANISH TENDENSIYASI VA BOSQICHLARI

Boboqulova Dilnoza

Uzbekiston Davlat Xareografiya Akademiyasi Urganch filiali 3-bosqich talabasi

Abdujabborova Ro'ziyo Sharofiddin qizi

Uzbekiston Davlat Xareografiya Akademiyasi Urganch filiali 4-bosqich talabasi

Nazarova Dinara Baxtiyor qizi

Uzbekiston davlat xareografiya akademiyasi Urganch filiali 3 bosqich talabasi

Annotatsiya: *Uyg'ur raqslari Markaziy Osiyo madaniy merosining ajralmas qismidir. Ularning shakllanishi uzoq asrlik tarixga ega bo'lib, xalqning urf-odatlarini, diniy e'tiqodlarini, turmush tarzi va san'at bilan bog'liq. Ushbu raqslar nafaqat estetik mazmuni, balki etnik va ijtimoiy jihatlar bilan ham boy. Uyg'ur raqslari o'zining dinamikligi, nafisligi va ifodaviyligi bilan ajralib turadi. Bu raqslarning shakllanish tendensiyalari va bosqichlari xalqning ijtimoiy, siyosiy va madaniy rivojlanishi bilan chambarchas bog'liqdir.*

Kalit so'zlar: *uyg'ur raqs, madaniyat, sahna, teatr, mug'om raqsi, global e'tirof.*

1. **DASTLABKI BOSQICHLAR**
2. **UYG'UR XONLIKLARI DAVRI**
3. **ISLOM DAVRINING TA'SIRI VA MA'NAVIY MAZMUN**
4. **RIVOJLANISHNING ZAMONAVIY DAVRI**
5. **UYG'UR RAQSLARINING ZAMONAVIY SAHNASI VA GLOBAL MADANIYATGA QO'SHILISHI**

1. Dastlabki bosqichlar: Ilk ibtidoiy davr va diniy marosimlar ta'siri

Uyg'ur raqslari shakllanishining ilk bosqichlari qadimgi ibtidoiy jamiyat davrlariga borib taqaladi. Bu davrda raqs asosan diniy marosimlar va ajdodlarga ehtirom ko'rsatishning bir vositasi sifatida qaralgan. Erta uyg'ur jamiyatlarida raqs va musiqa turli marosimlarning ajralmas qismi bo'lib, diniy e'tiqodlar va tabiiy hodisalarga ehtirom bildirishning bir shakli edi.

- **Diniy ta'sir:** Uyg'ur raqslari dastlab diniy marosimlar va qadimgi e'tiqodlar bilan bog'liq bo'lgan. Bu davrda raqslar tabiat kuchlari va ajdodlarning ruhlariga ehtirom ko'rsatish uchun ishlatilgan.

- **Ibtidoiy ko'rinish:** Ilk raqslar oddiy, ibtidoiy qadamlar va tananing ritmik harakatlariga asoslangan edi. Ushbu harakatlar tabiat bilan uyg'unlikni ifodalashga xizmat qilgan.

2. Uyg'ur xonliklari davri: Madaniy aloqalar va raqs rivojlanishi

Uyg'ur xonliklari davrida raqs madaniyati sezilarli rivojlanish bosqichiga kirdi. Bu davrda turli xalqlar va madaniyatlar o'rtasidagi savdo-sotiq va madaniy aloqalar

natijasida uyg'ur raqslari yangi shakl va mazmunga ega bo'ldi. Ayniqsa, Buyuk Ipak yo'li orqali kelib tushgan madaniyatlar uyg'ur raqslari uslublarining boyishiga sabab bo'ldi.

- **Ipak yo'li ta'siri:** Xitoy, Hindiston, Fors va O'rta Osiyo madaniyatlari uyg'ur raqslariga turli shakl va uslublarni olib kirdi. Bu davrda uyg'ur raqslari an'anaviy va mahalliy xususiyatlar bilan boyidi.

- **Qo'shma madaniy elementlar:** Uyg'ur raqslari turli milliy an'analardan o'zlashtirilgan harakatlar bilan boyidi. Xususan, fors va hind raqslarining ifodaviy harakatlari uyg'ur raqslarida paydo bo'ldi.

3. Islom davrining ta'siri va ma'naviy mazmun

Islomning Uyg'uriston hududiga kirib kelishi uyg'ur raqslarining shakllanishiga yangi bosqich olib keldi. Islom dini, odatda, san'atga va ayniqsa, raqsga ehtiyotkorlik bilan yondoshgan bo'lsa-da, Uyg'uristonda raqs o'zining ma'naviy va madaniy mazmunini saqlab qolgan. Raqslar ko'proq odob-axloqiy qadriyatlar va ijtimoiy marosimlarga xizmat qiladigan shaklga ega bo'ldi.

- **Ma'naviy ahamiyat:** Islom davrida uyg'ur raqslari asosan ma'naviy va axloqiy mazmunni aks ettirgan. Ular jamiyatdagi axloqiy qadriyatlarni, halollik va to'g'riso'zlikni targ'ib qilish vositasi bo'lib xizmat qilgan.

- **Musiq va raqsning birligi:** Raqslar endi musiqa va qo'shiqlar bilan birgalikda ijro etila boshladi. Xususan, doira va nay kabi musiqa asboblari raqs ijrosiga kuchli ritm va ohanglar qo'shgan.

4. Rivojlanishning zamonaviy davri: Teatr va sahnaviy raqslar

20-asrning o'rtalaridan boshlab uyg'ur raqslari sahnaviy san'at sifatida rivojlandi. Xalqning boy raqs an'analari asosida sahna uchun maxsus koreografik asarlar yaratilgan. Uyg'ur raqslari milliy va xalqaro sahnalarda ijro etila boshladi. Bu davrda raqslar yangi ko'rinish va uslublarga ega bo'lib, murakkab koreografik elementlar bilan boyitildi.

- **Teatr va sahna ta'siri:** Milliy uyg'ur teatr san'ati rivojlanishi natijasida raqslar dramatik asarlar va musiqiy spektakllar bilan uyg'unlashdi. Sahnaviy raqslar milliy folklor va afsonalardan olingan syujetlarni aks ettirdi.

- **Raqslar turlarining ko'pligi:** Uyg'ur raqs san'ati turli hududlarga xos raqs turlarini o'z ichiga oladi. Masalan, **Sofyan raqsi**, **Dolan raqsi** va **Mug'om raqsi** kabi turli janrlar shakllangan. Har bir hududning raqs uslublari ularning turmush tarzi va tabiiy sharoitlariga mos ravishda rivojlanadi.

5. Uyg'ur raqslarining zamonaviy sahnasi va global madaniyatga qo'shilishi

Hozirgi davrda uyg'ur raqslari nafaqat milliy madaniyatni ifodalash vositasi, balki global sahnada e'tiborga molik san'at turlaridan biri hisoblanadi. Uyg'ur raqslari nafaqat O'rta Osiyo va Xitoyning turli burchaklarida, balki xalqaro festivallarda ham ijro etilmoqda. Raqslarning o'ziga xos dinamikligi va ifodaviyligi xorijlik tomoshabinlarning ham qiziqishiga sazovor bo'lmoqda.

- **Global e'tirof:** Uyg'ur raqs san'ati xalqaro miqyosda tan olinib, ko'plab raqs festivallarida ishtirok etmoqda. Milliy xoreografik ansambllar va individual ijrochilar xalqaro sahnalarda uyg'ur madaniyatini targ'ib qilishda davom etmoqda.

- **An'anaviy va zamonaviy elementlarning uyg'unligi:** Uyg'ur raqlari zamonaviy san'at bilan uyg'unlashgan holda yangilanmoqda, bu esa ularning hozirgi zamonaviy raqs san'atiga moslashishiga yordam bermoqda.

Xulosa

Uyg'ur raqsLARining shakllanishi ko'p asrlik tarixiy jarayon bo'lib, turli bosqichlarda madaniy, diniy va ijtimoiy ta'sirlarga duch kelgan. Ilk ibtidoiy davrdan to zamonaviy global san'at sahnasigacha uyg'ur raqlari o'zining estetik va ma'naviy mazmunini boyitib kelmoqda. Ushbu raqsLAR uyg'ur xalqining boy madaniy merosi sifatida saqlanib, xalqaro miqyosda e'tirof etilmoqda va san'at ixlosmandlarini o'ziga jalb qilishda davom etmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. <https://cyberleninka.ru/article/n/uyg-ur-raqs-maktabi-tarixi-va-uning-o-zbek-raqs-san-atidagi-o-rni>
2. <https://dsmi.uz/wp-content/uploads/2023/08/ux-2022-01.pdf>
3. https://api.scienceweb.uz/storage/publication_files/3898/11654/6495bce202088_Oriental%20Art%20and%20Culture%20Volume%204%20Issue%203.pdf
4. https://uniwork.buxdu.uz/resurs/13574_2_9D6977DFC36AACBE2B53BD44BD3E5A32B983E54A.pdf
5. <https://dsmi.uz/wp-content/uploads/2023/08/ux-2021-02.pdf>
6. http://modernscience.uz/media/media/archives/01.2024_MODERN_SCIENCE_%D0%90ND_RESEARCH.pdf
7. https://namdu.uz/media/Books/pdf/2024/07/27/NamDU-ARM-11888-Madaniyat_muassasalariga_metodik_rahbarlik.pdf
8. <https://www.oac.dsmi-qf.uz/index.php/oac/article/view/188>
9. [https://www.ziyouz.com/books/kollej_va_otm_darsliklari/sanat/Raqs%20\(R.Dosmetova,%20N.Abraykulova\).pdf](https://www.ziyouz.com/books/kollej_va_otm_darsliklari/sanat/Raqs%20(R.Dosmetova,%20N.Abraykulova).pdf)
10. <https://cyberleninka.ru/article/n/milliy-raqs-san-atida-maqom-raqsining-o-rni/pdf>